

Natuurontwikkeling in het Eemmeer

Rijkswaterstaat gaat in het kader van het 'Projectplan Natuurontwikkeling IJsselmeer-gebied' in het meest westelijk deel van het Eemmeer nieuwe natuur ontwikkelen. De plek die daarvoor is gekozen grenst direct aan de zuidoostzijde van de Stichtse Brug. Het streefbeeld hiervoor is een complex van open water, slikplaten, eilanden en rietmoeras. De slikplaten worden opgebouwd van materiaal dat afkomstig is uit het onderhoud van de vaargeul in het Eemmeer. Het gebied vormt een voor de natuur interessante brede overgangszone tussen land en water. Het moet in onderlinge samenhang ontwikkeld gaan worden met het oog op watervogels, waadvogels, steltlopers en moerasvogels.

Marc van Houten

Het Eemmeer en Gooimeer ontstonden als verzoete overblijfselen van de voormalige Zuiderzee toen Zuidelijk Flevoland werd drooggelegd (1968). Het Eemmeer ontvangt vooral water uit de Gelderse Vallei via de Eem; een kleiner deel wordt aangevoerd vanuit de Veluwerandmeren.

In de periode 1963-1965 is ten oosten van de toekomstige Stichtse Brug het eiland De Dode Hond aangelegd met bagger uit de vaargeul. Dit eiland bestaat nu binnen de ringdijk hoofdzakelijk uit moerasbos.

Bij de aanleg van de Rijksweg A27 door de Oostermeent (gemeente Blaricum) in 1979 kwamen grote hoeveelheden grond vrij die Rijkswaterstaat kwijt moest. Besloten werd om van deze grond, bestaande uit grof tot fijn zand, veen en klei, een voorland op te spuiten ten oosten van het talud van de Stichtse Brug. Dit geschiedde in maart 1980, met de bedoeling dat deze stort zich zou ontwikkelen tot een waardevol natuureservaat.

De slikplaten waren circa tien hectare groot en liepen langzaam af in het water, waardoor er een groot oppervlak van ondiep water bleef

bestaan. Als, afhankelijk van de windrichting, het waterpeil van het Eemmeer zakte vielen er een aantal platen droog en deze werden vooral aantrekkelijk voor steltlopers.

Achteraf gezien is de opzet van het opspuiten zeer geslaagd, want al snel werden de voedselrijke slikplaten bevolkt door vele honderden tot duizenden foeragerende vogels. Ook werden in de loop der jaren meer en meer verschillende soorten waargenomen, reden waarom het gebied al snel bekend werd bij vele vogelaars. Een reeks van zeldzame soorten, waaronder enkele dwaalgasten, trok zelfs soortenjagers van over de Nederlandse grenzen naar het slik.

In 1995 is er mede namens de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken een vogelobservatiehut aan de zuidrand van het gebied geplaatst. Ten oosten van de Stichtse Brug is in de jaren negentig van de vorige eeuw het eiland De Visdief opgespoten.

Actuele situatie

In de loop der jaren zijn de slikplaten door het inklinken van het gestorte materiaal onder water komen te liggen. Ook een aangelegde zanddam ligt ongeveer een meter onder water. Op de hogere delen ontwikkelde zich een rietveld met enkele lage wilgenbosjes. Het Eemmeer, als onderdeel van Eemmeer & Gooimeer Zuidoever, heeft de status van Vogelrichtlijngebied (1994). Daarnaast is het Eemmeer, waarvan het projectgebied het meest westelijke deel is, onderdeel van het Natura 2000-gebied 77. Deze Europese beschermingsstatus als Speciale Beschermingszone is aan het gebied toegekend vanwege de grote waarde voor enkele vogelsoorten van open water en rietmoerassen:

- * Fuut
- * Aalscholver
- * Kleine Zwaan (1%-norm)
- * Grauwe Gans

- * Smient
- * Krakeend
- * Slobeend (1%-norm)
- * Tafeleend (1%-norm)

- * Kuifeend
- * Nonnetje
- * Meerkoet

De 1%-norm betreft het voorkomen van soorten waarvan minimaal 1% van de Noordwest-Europese populatie van het gebied gebruik maakt. Vermeldenswaard zijn de honderden ruiende Casarca's in juli, augustus en september.

Toekomstbeeld

In de inrichtingsschets 'Natuurontwikkeling Eemmeer' zijn vier inrichtingselementen opgenomen: eilanden, slikplaten, rietmoeras en open water. Dit laatste element is in feite een resultante van de andere drie. Het wordt als zodanig niet aangelegd, maar is wel de kern van het projectgebied. Het natuurgebied krijgt een omvang van ongeveer 25 hectare en ligt ten oosten van de Stichtse Brug tegen de bestaande rietvelden van het Voorland Stichtse brug aan. De vier inrichtingselementen zijn:

Eilanden op zanddam

Het gebied wordt aan de oostelijk gelegen waterkant omsloten door een onder water liggende zanddam van 30 à 35 meter breed. Deze ophoging voorkomt dat het opgespoten slib zich verspreidt in het Eemmeer buiten het projectgebied. Daarnaast blijft de golfslag binnen het gebied beperkt. Deze ophoging zal de in- en uitstroom van water echter niet belemmeren.

De loop van de zanddam zal vanaf de vogelhut naar het bestaande eiland De Visdief aangelegd worden. Daarna loopt deze dam met een boog naar de bestaande strekdam, gelegen aan het eind van het pad onder de Stichtse Brug. Op dit laatste stuk worden twee nieuwe eilanden aangelegd, die een kale zandbodem zullen krijgen. De zandeilanden zorgen voor luwte in het natuurgebied en kunnen ruimte bieden aan zogeheten kale-grond-broeders.

Slikplaten

Binnen de zanddam met de drie eilanden worden twee slikplaten aangelegd. Het materiaal dat hiervoor nodig is, bestaand uit slib en zandig slib, is afkomstig uit de vaargeul van het Eemmeer. Deze hoofdvaargeul wordt weer op diepte gebracht van de Stichtse Brug tot aan de jachthaven bij Bunschoten. De slikplaten krijgen een gezamenlijk oppervlak van circa twaalf hectare; de noordelijke plaat meet circa zeven hectare en

de zuidelijke plaat 4,7 hectare. De belangrijkste functie van de platen is foerageergebied voor grote waadvogels, steltlopers en eendensoorten als de Bergeend. De platen zullen bij het huidige peilbeheer in de winter gemiddeld tien centimeter droogvallen en in de zomer tien centimeter onder gemiddeld niveau. Er is dus bijna steeds een fijnmazige afwisseling tussen plekken die wel en niet onder water staan.

Rietmoeras

Om de kwaliteit en diversiteit van de bestaande rietoever te herstellen, wordt die op twee plaatsen aangevuld met een flauw talud waarop zich waterriet kan ontwikkelen. De bodem van zo'n waterrietvegetatie dient nagenoeg constant een paar decimeter onder water te liggen en hoogstens enkele dagen droog te vallen. Voor dit herstel van het waterriet is gekozen voor de beide 'oksels' van het grote rietmoeras aan de zijde van het oude land bij de Stichtse Brug.

Open water

In de zomer is het hele gebied tussen eilanden en rietmoeras - bij hoger peil - één watervlakte met slechts hier en daar een kopje van de slikplaten. In de winter zullen de slikplaten als aaneengesloten vlakten zichtbaar zijn, maar dan ook is de uitgestrektheid van het water beeldbepalend. Dit geldt voor het water rondom de beide slikplaten, maar ook voor de watervlakte tussen de platen is met een breedte van 150 meter een groot open water. Door de vorm en locatie van de slikplaten blijven dus ruime watervlakten aanwezig, waarmee het gebied zijn functie als rustgebied voor watervogels behoudt.

Beheer

Het beheer van het nieuw aangelegde natuurgebied komt in handen van Staatsbosbeheer, die reeds de bestaande voorlanden van de Stichtse Brug en de twee eilanden De Dode Hond en De Visdief beheert. Het beheer van de eilanden bestaat uit het jaarlijks verwijderen van vegetatie. Eén keer in de drie jaar wordt de bovenlaag van de bodem gefreesd en het organisch materiaal afgevoerd. Indien er geen onderhoud wordt gepleegd op de eilanden zal de geschiktheid als broedbio-

toop voor mogelijke soorten als Visdief en Kleine Plevier tijdelijk zijn. Daarmee zal het nabije toekomstbeeld van de eilandjes hetzelfde zijn als dat van het eiland de Visdief nu. Uitgangspunt van de aanleg van de slikplaten is dat eventueel zaad van planten in de natte omstandigheden van de zomer bij zomerpeil niet ontkiemen. Eventueel ontkiemde ruigte-soorten worden vóór de eerste zaadzetting verwijderd.

Het beheer van het natte rietmoeras bestaat ook uit het eens in de vijf jaar maaien, bij voorkeur bij ijsgang. Per maaibeurt komt het er op neer dat een derde van het totale oppervlak wordt gemaaid, dus in twee van de vijf winters niet maaien. Hierdoor komt er variatie van overjarig riet. Het open water wordt vrijgehouden van opgaande begroeiing.

Vogels

De drie eilanden hebben als doel broedgelegenheid te bieden voor met name Visdief, Dwergstern, Kokmeeuw, Kleine Plevier en Kluut. Met de aanleg van de twee slikplaten worden inmiddels verdwenen natuurwaarden hersteld. Steltlopers, waadvogels, Lepelaar en Bergeend kunnen dus volop gebruik maken van deze nieuwe (in feite: herstelde) voedselbron.

Door de ligging ten opzichte van het waterpeil zal het nieuw gevormde rietmoeras duurzamer zijn dan de velden waaruit zich de huidige rietvegetaties hebben ontwikkeld. Doelsoorten zoals met name Grote Karekiet en Snor zullen zich hier weer kunnen vestigen en ook zal dit nieuwe onderdeel van het rietmoeras gaan fungeren als paai- en schuilplaats voor vissen. Na de voorgenomen inrichting zal in het projectgebied, binnen de zanddam met daarop de drie eilanden, open water het beeld nog steeds volledig bepalen. De watervogels die dit gebied vooral in de winter opzoeken, zullen nog steeds op de grote aaneengesloten ondiepe watervlakten een geschikte plaats kunnen vinden om te rusten. Aan doelsoorten denkt men aan eenden, ganzen en zwanen, Fuut, Aalscholver en Meerkoet.

Hierbij dank ik opzichter Rein Berends van Staatsbosbeheer voor zijn gastvrijheid, waarbij ik het dossier Eemmeer/Stichtse Brug' mocht doornemen

Geraadpleegde literatuur

Dieperink, P. 1983. Kluten, Plevieren en Sterns. Broedgevallen bij de Stichtse Brug in de jaren '80-'83. De Korhaan 17(4):89-91.

Van der Linden M.G.A.M. & Borsje W. 2006. Inrichtingsschets natuurontwikkeling Eemmeer. Rijkswaterstaat, directie IJsselmeergebied.

Planning

Rijkswaterstaat heeft half februari van dit jaar een start gemaakt met de aanleg van een deel van de meest noordelijk gelegen zanddam, vanuit de bestaande strekdam aan het eind van het pad onder de brug. In verband met het broedseizoen zijn de werkzaamheden niet lang daarna tijdelijk gestaakt.

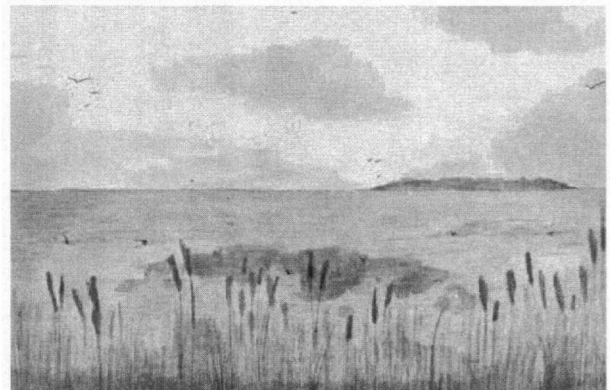
Het project wordt uiterlijk eind 2008 opgeleverd.

Toekomst

De plannen en de bijbehorende vooruitzichten voor deze nieuwe natuur zien er goed uit. Ook de omstandigheden zijn goed om met name in het bestaande gebied slikplaten als voedselbron en kale eilanden als broedbiotoop aan te leggen.

In de toekomst zal blijken of in de 'Inrichtingsschets natuurontwikkeling Eemmeer' van Rijkswaterstaat goede keuzes zijn gemaakt; of de slikplaten wel of niet (weer) zullen gaan inklinken en vervolgens onder water komen te liggen en of de eilandjes voldoende 'kaal' gehouden worden.

Hoewel resultaten uit het verleden geen garantie bieden voor de toekomst, zal het ongetwijfeld zeer interessant zijn de ontwikkelingen in het nieuwe gebied de komende jaren te volgen en nog meer om het te bezoeken.

Schets van het natuurontwikkelingsgebied Eemmeer. Op de achtergrond de Dode Hond.
Bron: Kort bestek. Ingenieursbureau BCC.